

[Free explanatory dictionary. The newest online dictionary of the Ukrainian language 2013-2018]. dovkillia – Vilnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy (sum.in.ua) [in Ukrainian].

Yak zakhystyty sebe onlain? Porady vid ekspertky z tsyfrovoi bezpeky [How to protect yourself online? Tips from a digital security expert]. UNDP. [in Ukrainian].

УДК 316.613.4-047.37:378:373.2.011.3-051(045)

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.111-121](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.111-121)

Попович Оксана Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти, декан педагогічного факультету Мукачівського

Popovych Oksana –Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Preschool and Special Education of the Mukachiv State University державного університету

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0321-048X>

E-mail: ksysha31071984@ukr.net

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ У КОНТЕКСТІ ГОТОВНОСТІ ДО РОБОТИ В СЕНСОРНО ЗБАГАЧЕНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Оглядову статтю присвячено аналізу особливостей професійної компетентності вихователя дітей раннього віку, готового до роботи в сенсорно збагаченому середовищі закладу дошкільної освіти. Уточнено сутність понять «професійна компетентність», «професійна компетентність вихователя дітей раннього віку». Проаналізовано терміни «Розвиток дітей молодшого віку» (ECD), «Освіта та догляд за дітьми молодшого віку» (ECEC), «Турбота та розвиток дітей молодшого віку» (ECCD), «Міжнародна стандартна класифікація освіти» (МСКО). З'ясовано, що зважаючи на важливість дошкільної освіти, Європейською комісією ініційовано адаптацію SELFIEforTEACHERS для освіти та догляду за дітьми молодшого віку як онлайн-інструменту, який допомагає педагогам визначити рівень цифрової компетентності, підвищити її та реагувати на конкретні потреби дітей молодшого віку у цифровому контексті. Важливе місце у дослідженні відводиться професійному габітусу, орієнтованого на розвиток ідентичності студентів у межах різних професійних культур (догляд за дітьми, медичні дослідження). Доведено, що перед майбутнім вихователем стоїть завдання оволодіння професійною педагогічною компетентністю, що охоплює низку різновидів. Визначено найбільш значущі складові професійної компетентності: емоційну, когнітивну та комунікативну. Детально розглянуто означені складові професійної

компетентності майбутнього вихователя, готового до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі. З'ясовано, що основним інноваційним принципом організації навчання є компетентнісний підхід, який передбачає розвиток компетентностей майбутніх вихователів дітей раннього віку, здатних полегшити їх входження у професійне життя та забезпечити швидкість і адаптивність до будь-яких змін.

Ключові слова: професійна компетентність; професійна компетентність вихователя дітей раннього віку; сенсорно збагачене середовище; заклад дошкільної освіти.

Popovych Oksana

PROFESSIONAL COMPETENCE OF AN EARLY CHILDREN EDUCATOR IN THE CONTEXT OF READINESS TO WORK IN A SENSORY-ENRICHED ENVIRONMENT OF A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Abstract. *The purpose of the article: to study the peculiarities of the professional competence of a teacher of early children who is ready to work in a sensory-enriched environment of a preschool education institution. The essence of the concepts «professional competence», «professional competence of an educator of early children» has been clarified. The terms «Early Childhood Development» (ECD), «Early Childhood Education and Care» (ECEC), «Early Childhood Care and Development» (ECCD), «International Standard Classification of Education» (ISCE) were analyzed. It was found that due to the importance of early childhood education, the European Commission initiated the adaptation of SELFIEforTEACHERS for early childhood education and care as an online tool that helps teachers to determine the level of digital competence, to improve it and to respond to the specific needs of young children in a digital context. An important place in the research is given to the professional habit, focused on the development of students' identity within different professional cultures (child care, medical research). It has been proven that the future educator faces the task of mastering professional pedagogical competence, which covers a number of varieties. The most significant components of professional competence are determined: emotional, cognitive and communicative. The specified components of the professional competence of a future educator, ready to work with early children in a sensory-enriched environment, are considered in detail. It was found that the main innovative principle of training organization is the competence approach, which involves the development of the competences of future educators of early children, able to facilitate their entry into professional life and ensure speed and adaptability to any changes.*

Key words: *professional competence; professional competence of early children educator; sensory-enriched environment; preschool education institution.*

Постановка проблеми, її актуальність. Враховуючи соціальний аспект навчання та викладання, сучасні європейські університети сприяють розвитку різних загальних компетенцій з урахуванням сучасних тенденцій на ринку праці та цінностей освітньої політики Європейського Союзу. Основним інноваційним принципом організації навчання є компетентнісний підхід, який передбачає розвиток компетентностей здобувачів освіти, здатних полегшити їх входження у професійне життя та забезпечити швидкість і адаптивність до будь-яких змін (Хоружа, 2007). Прикладами таких компетенцій та навичок є багатомовність, інформаційна компетентність, цифрові, соціальні навички, розвиток лідерства, а також співпраця та командна робота (Швардак, 2021). Впровадження інноваційних навичок навчання передбачає певні стратегії безпосереднього залучення студентів до міждисциплінарних досліджень та процесів навчання. Прикладами цього є запровадження інтерактивних технологій, які впливають на формування навичок навчання, а також інструктаж студентів щодо організації власного навчального процесу шляхом вибору курсу (вибіркові дисципліни).

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Дослідження, присвячені різним аспектам розвитку, навчання та виховання дітей раннього віку та взаємодії з батьками малюків, а саме: Б. Андрейко (прогноз розвитку дитини раннього віку як чинник порушення емоційного стану батьків); Г. Борин (підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку); Н. Грама (сенсорний розвиток дітей раннього віку); З. Гуріна (умови становлення самостійності у дітей раннього віку); І. Деснова (педагогічна культура батьків дітей раннього віку); Н. Дишлова (міжособова взаємодія дітей раннього віку, позбавлених батьківського піклування); Г. Кукуруза (психологічна допомога сім'ям, які виховують дітей раннього віку з порушеннями розвитку); І. Макаренко (підтримка батьків дітей раннього віку з особливими потребами); Н. Манько (діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку); Т. Науменко (музичне виховання дітей раннього віку); М. Олійник (формування уявлень про властивості і співвідношення предметів у дітей раннього віку) та ін.

Кількісний та якісний контент-аналіз досліджень, присвячених догляду та освіті дітей раннього віку, дає підстави стверджувати, що в українському науковому полі саме цей віковий період досліджено недостатньо, є сутнісні прогалини в напрямках досліджень розвитку малят, і як результат відсутність ґрунтовних робіт щодо професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми цього вікового періоду.

Мета статті – вивчити особливості професійної компетентності вихователя дітей раннього віку, готового до роботи в сенсорно збагаченому середовищі закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна компетентність має складну компонентну структуру. У Національному освітньому глосарії вищої освіти означена компетентність визначається як «сукупність знань, умінь і навичок, професійно значущих якостей

особистості, що забезпечують здатність виконувати на певному рівні трудові функції, визначені відповідним професійним стандартом» (Національний освітній глосарій, 2014, с. 81).

Ми погоджуємося з твердженням Г. Беленької, яка професійну компетентність визначає як інтегроване поняття, або: «світоглядні позиції особистості, як базисну основу розвитку всіх компонентів професіоналізму, глибоку обізнаність і практичні уміння в обраній галузі діяльності, розвинені професійно-значущі якості» (Беленька, 2011, с. 21).

Визначаючи особливості професійної компетентності вихователя дітей раннього віку в педагогічній діяльності в закладі дошкільної освіти ми користувалися результатами європейського дослідницького проекту (2010-2011 р.р.), спільно проведеного Університетом Східного Лондона (UEL) та Університетом Гента (UGent). Цей проект мав назву «Дослідження вимог до компетентності в галузі освіти та догляду за дітьми молодшого віку» (CoRe), автори якого досліджували концептуалізацію «компетентності» та професіоналізму на практиці раннього дитинства та визначило системні умови для розвитку, підтримки компетентності на всіх рівнях системи раннього дитинства. Метою зазначеного дослідження було надання актуальної для політики інформації, порад та тематичних досліджень щодо компетентностей, необхідних для педагогів, які будуть працювати з дітьми раннього віку, та способів підтримки розвитку компетентностей із системної точки зору.

Зазвичай, терміни «Розвиток дітей молодшого віку» (ECD), «Освіта та догляд за дітьми молодшого віку» (ECEC) та «Турбота та розвиток дітей молодшого віку» (ECCD) використовуються для позначення послуг для дітей віком до шести років часто як освіта (PSE), дошкільна освіта (PPE) та (KE) та використовуються для позначення послуг для дітей віком від трьох до шести років.

Термін «Освіта та догляд за дітьми молодшого віку» найчастіше використовується у міжнародних та європейських політичних документах, а також у звітах Ради Європи. В англійськомовних країнах термін «освіта та догляд» використовується для розкриття обмежень обох термінів, які сприймаються як взаємодоповнюючі, але водночас окремі.

Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО, англ. International Standard Classification of Education) – частина Міжнародної системи соціальних та економічних класифікацій Організації Об'єднаних Націй, вживаних у статистиці з метою збору та аналізу порівняльних на міжнародному рівні даних, є керівництвом для впорядкування освітніх програм і відповідних кваліфікацій. МСКО класифікує освітні програми за їх змістом з використанням двох основних наскрізних класифікаційних змінних: рівнів освіти та галузей освіти.

Ми будемо використовувати абревіатуру ECEC («Освіта та догляд за дітьми молодшого віку») на позначення набору послуг для дітей, які надаються до вступу дитини до початкової школи (у більшості країн ЄС – це вік від 4-х років, хоча уряди різних країн використовують різні терміни).

Освіта та догляд за дітьми молодшого віку були, починаючи з

Рекомендацій Ради ЄС 1992 року щодо догляду за дітьми, постійною темою на порядку денному європейської політики. Однак упродовж тридцятирічного періоду можна помітити поступове зміщення фокусу. У той час як спочатку обґрунтування інвестування в освіту та догляд за дітьми молодшого віку було здебільшого обумовлено соціально-економічними міркуваннями (зайнятість, конкурентоспроможність, гендерна рівність), останнім часом політичні документи ЄС вказують на права дітей, питання громадянства, рівні можливості для отримання освіти та соціальну згуртованість тощо.

У дошкільній освіті необхідно забезпечити більше кваліфікованих спеціалістів. Рекомендації Ради ЄС, засновані на дослідженнях (OECD, 2019; Prullage, 2019), припускають, що вихователі дітей раннього та молодшого дошкільного віку мають використовувати технології відповідно до їхнього розвитку, робити усвідомлений вибір, забезпечувати досвід навчання для малюків та розвивати у них цифрове громадянство. Так, Міністерство освіти США та Міністерство охорони здоров'я та соціальних служб США наполягають, що цифрові інструменти можна використовувати для зміцнення відносин між сім'ями, родинами, спільнотами та фахівцями (Rudick, 2019).

Зважаючи на важливість дошкільної освіти, Європейська комісія наразі ініціювала адаптацію SELFIEforTEACHERS для освіти та догляду за дітьми молодшого віку. Зазначимо, що SELFIEforTEACHERS — це онлайн-інструмент, який допомагає педагогам визначити власний стан їхньої цифрової компетентності, підвищити свою цифрову компетентність та реагувати на конкретні потреби дітей молодшого віку у цифровому контексті. Європейська структура цифрової компетентності педагогів охоплює шість областей компетентностей та шестирівневу модель розвитку (Prullage, 2019). Після завершення саморефлексії педагоги отримують звіт про зворотний зв'язок з їхніми результатами та пропозиціями щодо підвищення рівня.

Адаптований для освіти та догляду за дітьми молодшого віку SELFIEforTEACHERS буде випробувано у 2023 році у трьох країнах Європейського Союзу та охоплюватиме кількісні та якісні дослідження для перевірки його достовірності та надійності. Після завершення інструмент буде доступний усіма офіційними мовами Європейського Союзу разом із допоміжними матеріалами, які допоможуть фахівцям у галузі освіти та догляду за дітьми молодшого віку під час його впровадження.

Так, Д. Барентян та С. Дунекач (Barentien & Duneckacke, 2021) стверджують, що педагогічна освіта – це основна можливість підготувати майбутніх вихователів для розвитку наукових компетенцій у дітей раннього віку. Хоча початкова педагогічна освіта важлива для подальшого практичного навчання вихователів, мало що відомо про ранню природничу освіту малюків. Автори дослідження вивчали цілі занять, частоту викладання різного змісту і використовуваних методів навчання, а також джерела підготовки до занять понад сімдесят педагогів Німеччини за допомогою самозвітів, які складала викладачі. Як правило, цілі було

пов'язано з підвищенням мотивації вихователів дошкільної освіти та підготовкою до впровадження досвіду вивчення природничих наук у закладах освіти. Дослідниці виявили значну різницю у змістовних знаннях вихователів і методах, що використовуються під час викладання.

У дослідженнях провідних закордонних науковців часто-густо застосовується поняття «габітус» для визначення місця особистості в суспільстві. Людину виформовує не тільки суспільне оточення, так вважає П'єр Бурдьйо (Pierre Bourdieu), але й середовище та умови життя, а габітус визначає міру амбіцій, змогу повірити у свої можливості та відстояти власну позицію.

Професійний капітал, набутого досвіду та прагнення можуть бути як нечіткими, так і несвідомими – елементами, які визначають професійним габітусом. Зазначені концептуальні підходи презентують емоційний досвід колег, який інтегрується з цінностями й переконаннями, минулим/набутим досвідом навчання, має сенс в реальних та уявлених стосунках.

Студентське «навчання як становлення» вмішує також гендерні упередження, чутливість до почуттів та вдач інших, здатність до емоційної праці. Габітус, у свою чергу, символічно оновлюється у взаємодії між структурами конкретного контексту та здатністю індивіда діяти незалежно («агентність»).

К. Рудік (Redecker, 2017) розвиває поняття «професійний габітус», щоб пояснити центральний аспект досвіду студентів, оскільки вони повинні орієнтуватися на певний набір диспозицій – як ідеалізованих, так і свідомих. Схильність до фаху, яка пов'язана зі статтю, сімейним станом і конкретним становищем в навчальній аудиторії, необхідна, але недостатня для ефективного навчання. Професійний габітус, на думку дослідників, зміцнює та розвиває їх відповідно до вимог спеціальності, яку студенти здобувають. Професійний габітус передбачає розвиток не тільки «почуття» того, як бути, але й «чутливості»: необхідних почуттів і моральності, здатності до емоційної праці.

Так, Р. Еріхон та І. Еріхон (2018) зазначають, що є сенс використовувати поняття «професійний габітус», щоб наголосити на розвитку ідентичності студентів у межах різних професійних культур (догляд за дітьми, медичні дослідження).

Аналіз зазначених наукових підходів дозволив нам визначити професійну компетентність вихователя дітей раннього віку як результат педагогічної підготовки майбутнього фахівця, що поєднує інтегративні якості особистості, які виявляються в загальній здатності й готовності до роботи в сенсорно збагаченому середовищі, засновані на знаннях, досвіді та зорієнтовані на досягнення найвищих щаблів професійної самореалізації.

Нами ґрунтовно опрацьовано дослідження Н. Гуртовенко, у якому представлено та детально схарактеризовано індивідуально-особистісні якості педагогів, а саме: адекватна самооцінка, відповідальність, високий рівень інтелекту, емпатія, комунікативність, прагнення до саморозвитку та самореалізації (Гуртовенко, 2017, с. 58).

Зауважимо, коли йдеться про майбутніх вихователів дітей раннього віку, то тут є певні особливості, притаманні лише вихователям малюків від двох років до трьох років. Повністю погоджуючись з дослідницею, перелік якостей ми б розпочали визнання малюків особистостями, знання психо-фізіологічних особливостей цього віку, бажання працювати з малюками, по-материнськи опікуватися, доглядати та піклуватись в умовах закладу дошкільної освіти.

Слід зазначити, що Н. Гуртовенко окреслені також критерії оцінки та показники сформованості психологічної готовності до професійної самореалізації педагогів: «комунікативний критерій; емоційно-вольовий критерій; інтелектуально-смісловий критерій; мотиваційно-пізнавальний критерій; морально-етичний критерій» (Гуртовенко, 2017, с. 59).

О. Коваленко (2020) у своєму дослідженні здійснила спробу адаптувати результати, отримані Н. Гуртовенко щодо майбутніх вихователів дітей раннього віку. Науковиця запропонувала додати домінуючі, професійно значущі особистісні якості, тобто основні, без яких не може відбутись вихователів дітей раннього віку та периферійні, тобто другорядні, які є бажаними, проте не обов'язковими. До домінуючих якостей вихователя дитячого садка О. Коваленко запропонувала віднести такі: «гуманність; громадянську відповідальність та соціальну активність; інтелігентність; загальнолюдські якості (правдивість, чесність, порядність, працьовитість тощо); інноваційний стиль науково-педагогічного мислення; постійна потреба у самоосвіті; наявність педагогічного такту». До периферійних якостей вихователя О. Коваленко віднесла: артистизм; зовнішню привабливість; мудрість; наявність життєвого досвіду; привітність; почуття гумору (Коваленко, 2020, с. 112).

Перед майбутнім вихователем стоїть завдання оволодіння професійною педагогічною компетентністю, що охоплює низку різновидів. У контексті нашого дослідження найбільш значущими складовими професійної компетентності є емоційна, когнітивна та комунікативна.

Розглянемо кожну складову професійної компетентності майбутнього вихователя, готового до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі окремо та докладно.

Емоційна компетентність – це системна властивість особистості, що охоплює навички, які адекватні ситуаціям рефлексії, саморегуляції, оптимального рівня емпатії та експресивності. У визначені закладено декілька компонентів емоційної компетентності: рефлексія, саморегуляція, емпатія, експресивність, а також механізми, що забезпечують функціонування і розвиток цієї властивості: рефлексія і саморегуляція. Емоційна компетентність – це готовність і здатність людини гнучко управляти емоційними реакціями, як власними, так й інших людей, адекватно ситуаціям і умовам, що змінюються. Сама емоційна компетентність є афективно-когнітивним явищем. Вона охоплює як афективні, так і когнітивні компоненти. Емоційна компетентність має тісний зв'язок як з когнітивними здібностями, так і з особистісними характеристиками. В емоційній компетентності можна також виокремити

ще декілька складових: усвідомлення своїх емоцій, уміння визначити, яку емоцію відчуваєш в певний момент, визначити, з яких базових емоцій складається складна емоція; уміння управляти власними емоціями, визначити джерело і причину їх виникнення, а також адекватне вираження емоцій (рефлексія, емпатія, саморегуляція, експресивність).

Когнітивна компетентність тлумачиться як якість особистості, готовність до діяльності, система знань, умінь та навичок, володіння досвідом і діяльністю. Дослідники феномену когнітивної компетентності сформувавши групу орієнтовних параметрів когнітивної компетентності, до яких належать: аналітичне мислення, рівень і глибина розуміння галузі науки, яку здобувач вищої освіти опановує, сформованість понятійної структури (здатність користувача розрізнити поняття), здатність до класифікації, здатність помічати та виражати деталі, логічне мислення; здатність до формування ієрархічних структур, відносин між поняттями та об'єктами, кращий спосіб сприйняття інформації тощо.

Когнітивна компетентність – це невід'ємна риса особистості вихователя, що сприяє самоосвіті, особистісному та професійному самовдосконаленню, саморозвитку та самореалізації. Когнітивна компетентність забезпечує розвиток пізнавальних ресурсів особистості, допомагає вирішувати пізнавальні завдання, що виникають у всіх видах діяльності, безпосередньо відрізнити знання від дійсності, нестандартно діяти в ситуаціях, а також опанувати евристичні методи вирішення завдань. Когнітивна компетентність функціонує як інтелектуальна версія ініціативи: за допомогою дії здобувач вищої освіти розуміє ситуацію, завдання, проблему, можливість чи сукупність знань. Саме означена компетентність забезпечує ефективну пізнавальну діяльність із прийняття рішень упродовж життя, безперервне поступальне особистісне та професійне зростання, веде до успішного існування в сучасному інформаційному просторі. Виходячи з цього положення, ми розглядаємо когнітивну компетентність майбутнього вихователя як сукупність навичок критичного, системного, стратегічного, творчого мислення, а також навичок проектування індивідуальних освітніх траєкторій.

Одним із значущих для майбутньої професії вихователя дітей раннього віку є *комунікативна компетентність*. У складі комунікативної компетентності виокремлюють такі компоненти: пізнавальний – наявність знань, необхідних для ефективного спілкування; діяльнісний – використання мовних засобів у взаємодії, коли відбувається обмін інформацією; активна позиція стосовно комунікативної діяльності; особистісний – особистісні якості, що формуються у процесі професійної підготовки, що визначають успішність професійного розвитку майбутнього педагога.

Кожен компонент, що становить комунікативну компетентність, має свої критерії, виходячи з яких можна визначити рівень сформованості цієї якості у майбутнього вихователя дітей раннього віку. Критеріями когнітивного компонента комунікативної компетентності є наявність знань, необхідних для успішного спілкування (знання з лінгвістики, психології та педагогіки), та ступінь їх розвитку (репродуктивний, продуктивний або

творчий розвиток). Ступінь володіння комунікативними навичками та рівень креативності є показниками діяльнісного компонента. В особистісному компоненті виділимо три аспекти: рівень пізнавальної мотивації; рівень комунікативних здібностей; володіння механізмами зворотного зв'язку (децентрація, ідентифікація, емпатія та рефлексія).

Отже, комунікативна компетентність майбутнього вихователя дітей раннього віку – це інтегративне особистісне утворення, що позиціонує сформованість якостей педагога, дозволяє взаємодіяти зі всіма учасниками освітнього процесу та організовувати роботу в сенсорно збагаченому середовищі.

З огляду на гуманітарний характер педагогічної професії для забезпечення посилення практичної спрямованості методичної підготовки студентів в освітньому процесі особливу увагу слід приділяти саме формуванню комунікативних навичок. Тому важливо вдосконалювати мовні та мовленнєві навички майбутніх вихователів дітей раннього віку, які ще під час навчання у ЗВО повинні: чітко знати поняття «комунікативна компетентність», її компоненти та структуру, розрізняти компоненти комунікативного процесу, опанувати різні види мовленнєвої діяльності, засвоювати принципи та правила ефективного спілкування, основи мовного та мовленнєвого етикету; вміти вести бесіду в різних сферах спілкування, встановлювати контакт з партнерами по спілкуванню, контролювати їхню мовленнєву активність, аналізувати свою мовленнєву поведінку, дотримуватися етики спілкування, вміти ефективно взаємодіяти в процесі спілкування.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, основним інноваційним принципом організації навчання є компетентнісний підхід, який передбачає розвиток компетентностей майбутніх вихователів дітей раннього віку, здатних полегшити їх входження у професійне життя та забезпечити швидкість і адаптивність до будь-яких змін.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у визначенні компонентів, критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності майбутніх вихователів дітей раннього віку закладів дошкільної освіти до роботи в сенсорно збагаченому середовищі.

Список використаних джерел

- Беленька, Г.В. (2011). Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія. Київ: Університет, 320.
- Гуртовенко, Н.В. (2017). Критерії оцінки, показники та рівні психологічної готовності майбутніх педагогів до професійної самореалізації. *Психологічний часопис: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, 4 (8), 53–63.
- Коваленко, О.В. (2020). *Мотиваційна готовність майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до самореалізації у професійній діяльності: критерії та показники рівня. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, 16 (4), 102-117.

- Національний освітній глосарій: вища освіта (2014). / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад.: В.М. Захарченко, С.А. Калашнікова, В.І. Луговий, А.В. Ставицький, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова / За ред. В.Г. Кременя. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 100.
- Хоружа, Л.Л. (2007). Компетентнісний підхід в освіті: ретроспективний погляд на розвиток ідеї. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 7, 178–184.
- Швардак, М.В. (2021). Понятійно-категоріальний апарат системи підготовки майбутніх керівників ЗЗСО до застосування технологій педагогічного менеджменту. *Sciences of Europe. Praha*, 63(4), 21–24. DOI: 10.24412/3162-2364-2021-63-4-21-24.
- Barenthien, J.M. & Dunekacke S. (2021). The implementation of early science education in preschool teachers' initial teacher education. A survey of teacher educators about their aims, practices and challenges in teaching science, *Journal of Early Childhood Teacher Education*. DOI: 10.1080/10901027.2021.1962443
- Erixon, P.O. Erixon Arreman I. (2018). ECEC Students' Writing Trajectories: Academic Discourse and «Professional Habitus», 968-983. DOI: <https://doi.org/10.1080/00313831.2018.1476403>
- OECD. Providing quality Early Childhood Education and Care: Results from the Starting Strong Survey 2018, TALIS. 2019. Paris: OECD Publishing.
- Prullage, G. S. (2019). Competency-Based education and continued competency. In *Comprehensive neonatal nursing care*. Springer Publishing Company. DOI: <https://doi.org/10.1891/9780826139146.0044>
- Redecker, C. (2017). European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Rudick, K., Valdivia, C.Q., Hudachek L., Specker J., & Goodboy, A.K. (2019). A communication and instruction approach to embodied cultural and social capital at a public, 4-year university. *Communication Education*, 68(4), 438–459.

References (translated and transliterated)

- Barenthien, J.M. & Dunekacke, S. (2021). The implementation of early science education in preschool teachers' initial teacher education. A survey of teacher educators about their aims, practices and challenges in teaching science. *Journal of Early Childhood Teacher Education* [in English].
- Bieliienka, H.V. (2011). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti suchasnoho vykhovatelya doshkilnoho navchalnoho zakladu: monohrafiia [Formation of professional competence of a modern preschool teacher]. Kyiv: Universytet [in Ukrainian].
- Erixon, P.O., Erixon, Arreman I. (2018). ECEC Students' Writing Trajectories: Academic Discourse and «Professional Habitus», 968-983 [in English].
- Hurtovenko, N.V. (2017). Kryterii otsinky, pokaznyky ta rivni psykholohichnoi hotovnosti maibutnikh pedahohiv do profesiinoi samorealizatsii [Evaluation criteria, indicators and levels of psychological readiness of future teachers for professional self-realization]. *Psykholohichniy chasopys: Instytut psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy*, 4 (8), 53–63 [in Ukrainian].

- Khoruzha, L.L. (2007). Kompetentnisnyi pidkhid v osviti: retrospektyvnyi pohliad na rozvytok idei [Competency approach in education: a retrospective view on the development of the idea]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*, 7, 178–184 [in Ukrainian].
- Kovalenko, O.V. (2020). Motyvatsiina hotovnist maibutnikh vykhovateliv ditei doshkilnoho viku do samorealizatsii u profesiinii diialnosti: kryterii ta pokaznyky rivnia [Motivational readiness of future educators of preschool children for self-realization in professional activity: criteria and level indicators]. *Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy*, 16 (4), 102-117 [in Ukrainian].
- Natsionalnyi osvittinii hlosarii: vyshcha osvita [National educational glossary: higher education] (2014) / 2-e vyd., pererob. i dop. / avt.-uklad. : V.M. Zakharchenko, S.A. Kalashnikova, V.I. Luhovyi, A.V. Stavtyskyi, Yu. M. Rashkevych, Zh.V. Talanova / Za red. V.H. Kremenia. K.: TOV «Vydavnychiy dim «Pleiady», 100 [in Ukrainian].
- OECD (2019). Providing quality Early Childhood Education and Care: Results from the Starting Strong Survey 2018, TALIS. Paris: OECD Publishing [in English].
- Prullage, G. S. Competency-Based education and continued competency. In Comprehensive neonatal nursing care. Springer Publishing Company. 2019 [in English].
- Redecker, C. (2017). European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Luxembourg: Publications Office of the European Union [in English].
- Rudick, K., Valdivia, C.Q., Hudachek, L., Specker, J., & Goodboy, A.K. (2019). A communication and instruction approach to embodied cultural and social capital at a public, 4-year university. *Communication Education*, 68 (4), 438–459 [in English].
- Shvardak, M.V. (2021). Poniatiino-katehorialnyi aparat systemy pidhotovky maibutnikh kerivnykiv ZZSO do zastosuvannia tekhnolohii pedahohichnoho menedzhmentu [Conceptual-categorical apparatus of the system of training future managers of general secondary education institutions for the application of pedagogical management technologies]. *Sciences of Europe*, 63(4), 21-24 [in Ukrainian].

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>